

ELŐSZÓ

A NEW ENGLAND-I REMETE ÖRÖKSÉGE

Hogy „horrorstorit” vagy „rémtörténetet” olvasunk, nagy különbség.

A „horrorstoriinak” erőteljes ponyvaíze van, azzal a fajta olcsó vásári borzongással kecsegtet, melyet rutinelemekből, rutinfogásokkal állítanak elő futószalagon a lektúrszakma bóvligyárosai, s ha a filmvilágból kellene párhuzamot keresni rá, legkézenfekvőbbnek az amerikai B-kategóriás mozik tömény nivótlansága kínálkozna. Feledhető szórakozás még annak is, aki – legalább a kikapcsolódás szintjén – élvezetét leli benne; a kicsit is igényesebb olvasó számára azonban még ennyit sem jelent, csupán untatja vagy idegesíti.

A „rémtörténet” ezzel szemben más. Ez a szó évszázados irodalmi örökséget idéz, amelyet olyan nevek fémjeleznek, mint Mary Shelley, Oscar Wilde vagy Robert Louis Stevenson; Guy de Maupassant, Prosper Mérimée vagy Gaston Leroux; és – hogy az Újvilág se maradjon ki a felsorolásból – Edgar Allan Poe vagy Ambrose Bierce. A „rémtörténet” ugyanúgy rejtett félelmeinkkel játszik, ugyanúgy az iszonyat szunnyadó érzését próbálja felriasztani bennünk, mint a „horrorstori”; csak éppen összehasonlíthatatlanul magasabb színvonalon, és – bármilyen furcsának tűnjön is ez első olvasásra – sohasem öncélúan. Ezért kell különbséget tenni a két kategória között; no meg mert ízlésünk kissé talán furcsállaná, hogy a *Dorian Gray arcképét* vagy *A kút és az ingát*

egyszerűen és sommásan „horrornak” minősítsük, mint bármelyik modern, filmforgatókönyvből átírt amerikai fércművet.

Amerika a két világháború között – nem meglepő módon – nem ismerte ezt a különbségtételt. A művelt (és kevésbé művelt) olvasóközönség számára ott és akkoriban pusztán a „horror” fogalma létezett, ide skatulyáztak be minden olyan szerzőt, akinek a művei megborzongatták az idegeiket. Több mint fél évszázad távlatából mégsem esik nehezünkre különválasztani az ocsút a búzától. A harmincas években született „igazi” *horrorsztorik* – az egész termés elsöprő többsége – ma már olvashatatlanok; az a kevés *rém-történet* viszont, amely a korszak olcsó magazinjaiban itt-ott elvétve napvilágot látott, reneszánszát éli az ezredfordulón.

Howard Phillips Lovecraft életműve, pályatársai zömétől eltérően, nem merült feledésbe: újra és újra kiadják, nem csupán hazájában, hanem külföldön – így Magyarországon – is, s az igazat megvallva ma sokkal népszerűbb, mint életében valaha is volt. Ez már önmagában mutatja, hogy a kétféle irodalmi hagyomány közül melyikhez sorolható; ám erről tesz tanúságot az egyre gyarapodó *Lovecraftiana* is, a tanulmányok és értekezések gyorsan burjánzó halmaza, melyben jeles esztéták és irodalmárok fejtik ki nézeteiket a munkásságáról, gyakran egymással is vitatkozva. Lovecraft öröksége a mai napig eleven: az általa teremtett stílusban, az általa fölvezetett világgép háttérére évről évre számtalan új írásmű születik, melyek vaskos antológiákat töltenek meg. Ezek a modern szerzők értelmezik és átértelmezik Lovecraftot, hozzáadnak anélkül, hogy elvennének belőle; nem mellékes körülmény, hogy soraikat a kortárs irodalom talán legnagyobb alakja, az argentin Jorge Luis Borges nyitotta meg, aki nemrégiben hunyt el, az irodalmi Nobel-díj örökös várományosaként, melyet pusztán politikai okok miatt nem kaphatott meg.

Maga Lovecraft tökéletesen tisztában volt a két tradíció különbségével, s bár amíg élt, művei csupán silány tömegmagazinokban láttak napvilágot, önmagát mindig Poe és Bierce követőjének tekintette. Sajátos világképe, mely összetéveszthetetlen ízt kölcsönöz írásainak, nem ösztönös kreáció volt; roppant tudatosan dolgozott a kialakításán, az irodalmi előképek kutatását is beleértve, melyről egy terjedelmes esszében is számot ad. (Ezt gyűjteményes összkiadásunk második kötetében közöljük.) Felfogásának lényege dióhéjban annyi, hogy megfosztotta a rémtörténetet a késő középkorból örökölt misztikus-mágikus sallangoktól – a „gótikus körítéstől”, ahogy egyik mai méltatója nevezi –, s helyükre egy jellegzetesen modern életérzést állított: azt a fajta hideg iszonyatot, ami az embert a gigantikus, személytelen világegyetemmel

szembesülve tölti el, midőn tudatára ébred önnön jelentéktelenségének. A gondviselés illúziójától megfosztott egyén pánikreakciója ez, amikor rádöbben, hogy magára hagyottan, minden felsőbb pártfogás nélkül áll ebben a világban, amelynek a szempontjából ő semmiféle pozitív vagy negatív értéket nem képvisel, tökéletesen mindegy, hogy él-e, hal-e. Azok az interpretátorok, akik Lovecraft kozmikus szörnyeit *gonosz*nak tüntetik föl, s ellenséges érzelmeket tulajdonítanak nekik az emberiség iránt, teljesen félreértik őt. Ezek a sokat emlegetett szörnyek – a személytelen kozmosz megszemélyesítései az írói síkon – valójában abszolút *közönyösek*; az egyes ember – sőt az egész emberi faj – semmiféle jelentőséggel nem bír számukra. És persze éppen *ez* bennük az iszonyatos; sokkalta iszonyatosabb, mint bármiféle szimpla gonosz lélek a keresztény kultúrkör naivan kétosztatú hiedelemvilágából.

Lovecraft, nem meglepő módon, ateista volt. Továbbá ókonzervatív, rajongó romantikus és – sajnos – fajgyűlölő. Ezek az első pillantásra összeegyeztethetetlen vonások mégis szerves egésszé olvadtak össze a személyiségében; mi sem áll távolabb az igazságtól, mint azok az utólagos lélekbúvárló elemzések, melyek fél évszázad távlatából lelki sérültnek – vagy egyenesen pszichopátának – próbálják feltüntetni őt. Mizantróp alkat volt, ez kétségtelen; utálta, ha emberek vannak körülötte, s ezzel ugyancsak kirítt a harmincas évek tipikus amerikai közegéből. Időnként roppant provokatív fellépésekre ragadtatta magát, mint például amikor a Függetlenség Napján egy Washington-emlékmű előtt nyilvánosan éltetni kezdte a királyt és a brit birodalmat. Ezek azonban egy teljesen egészséges, csak épp szélsőségesen öntörvényű személyiség megnyilvánulásai; márpedig a történelem bőséges példával szolgál arra, hogy az illetet a társadalom jobbik esetben csodabogárnak, rosszabbikban örültnek tekinti. (S különösen igaz ez egy testületileg alulművelt társadalomra, ahol futótűzként terjed a pszichoterápia divatja...)

Lovecraft élete nem volt boldognak mondható. A siker és a hírnév csak posztumusz jutott osztályrészéül, életében elkerülte; ez azonban valószínűleg korántsem zavarta annyira, mint azt némelyik életrajzírója manapság feltételezi, hisz mindig is irtózott tőle, hogy a figyelem középpontjába kerüljön. Viszont folyton anyagi gondokkal küszködött, ami alighanem érzékenyen érintette arisztokratikus öntudatát (az egyik legrégebb és legráteremtettebb New England-i telepescsaládban született). Az is bánthatta, hogy „oklevelet” sohasem sikerült szereznie, s autodidakta úton elsajátított műveltsége – minden tudásszomja dacára – felszínes és eklektikus maradt. Az egészsége már gyermekkorában sem állt biztos lábakon; fiatalon halt meg gyomorrákban, hosszas szenvedés után. Életműve torzóban maradt.

Mindennek dacára Lovecraftból mégsem vált megkeseredett, önsajnálathoz süppedő ember. Remetei magányában – melyet önként vállalt, és nagyon jól érezte benne magát – kiterjedt baráti kapcsolatokat ápolt pályatársainak gondosan megválogatott körével, levelezés útján. Ezekből a levelekből – összterjedelmük monumentális! – az is kiderül, hogy rendkívül szellemes férfi volt, aki nem félt gúnyt úzni önmagából és saját írói stílusából, s sziporkázó derűje élete végén, az örökös fájdalmak közepette sem hagyta cserben. Kiadóinak merev elzárkózása okolható érte, hogy ez a bölcs, fanyar humor – a szellemi egészség és érettség csalhatatlan jele – még nyomokban is alig szivárgott át publikálásra szánt írásaiba, a mai olvasó igen nagy kárára. (Nevezetes kivétel *A Szörnyű Öregember* című karcolat, amely e kevésbé ismert oldaláról mutatja be a szerzőt, sajnos fájdalmasan kurta terjedelemben.)

Amíg élt, Lovecraft írásai a kimondottan *rossz* értelemben vett tömegkultúra termékeiben: olcsó és filléres *pulp-magazinokban* jelentek meg (*Weird Tales*, *Unknown*). Holta után hagyatéka gondozását egyesületbe tömörült rajongói vették át, kicsiny kultuszkiadót alapítva (*Arkham House*). Egyik megoldás sem volt igazán szerencsés, a Lovecraft-örökség mindkettőt megsínylette. A magazinok kiadói nem törődtek a szövegminőséggel, a szerkesztők minden egyeztetés (és lelkifurdalás) nélkül belejavítottak a szerző szövegébe, néhol egész fejezeteket fogalmazva át barbár módon; majd az így kapott textust helyesírási és tördelési hibáktól hemzsegtve publikálták. Az Arkham House első munkatársait viszont épp ellenkezőleg, a Mester iránti kritikátlan rajongásuk vezette tévútra, amelyhez nem mindig társult a Mester megértése. A legkirívóbb példa erre a kiadó alapítójának, August Derleth-nek a működése. Szerkesztőként felbecsülhetetlen szolgálatot tett a Lovecraft-filológiának, amikor a magazinokban megjelent novellákat az eredeti kéziratokkal összevetve emendálta és újra kiadta. Szerzőként viszont legalább ekkora rombolást végzett, amikor számos Lovecraft-töredéket és -vázlatot a saját felfogásában kiegészített, kisregény terjedelmű opuszokat kerekítve belőlük; ezek egytől egyig silány utánzatok, mi több, gyökereiben értik félre Lovecraft írói alapelvét.

Hogy csak egy példát hozzak föl, Lovecraft tudatosan hagyta meg ködösnek és körvonalazatlannak híres-hírhedt kozmikus istenszörnyeit – azon az igen helyes alapon, hogy a legnagyobb félelmet mindig az ébreszti, ami ismeretlen marad. Derleth ezzel szemben gondosan rendszerbe szedte őket, megalkotván a *Cthulhu-mítoszt*; maga az elnevezés is tőle származik, s mint szinte minden más, amihez hozzányúlt, ez is jókora melléfogás – hiszen Lovecraft kozmikus rémalakjai között Cthulhu eléggé alárendelt szerepet játszik. Derleth őselemi szellemekként

katalogizálta a Mestertől öröklött szörnyeket, akik gonoszul az emberiség pusztulására törnek. A saját szakállára mindjárt megalkotta jóindulatú ellenpárjaikat is, akik örök harcban állnak velük, a gyámoltalan halandókat védelmezve; majd egy untig idézett, gyanús hitelű Lovecraft-levelírészlet alapján az egésztest nyakon zuhintotta fekete és fehér mágiával. Mindezzel még akkor is agyoncsapta volna Lovecraft „kozmosz iszonyatát”, ha történetesen jó író lett volna; minthogy azonban nem volt az, csupán fantáziaszegény epigon, a Mester neve alatt publikált művei még tovább rombolták a Mester nimbuszát. A Lovecraftot lesújtó kritikával illető modern elemzők általában Derleth írásaiból indulnak ki, melyeket tévesen eredetinek hisznek.

Mentségükre legyen mondva: a szöveghagyománynak ebben a kuszadzsungelében rendet tenni – vagy egyáltalán tisztán látni – igen csak kemény dió. Lovecraft egyik leghíresebb – bár messze nem a legjobb! – novellája, a *Dunwich Horror* például legalább hat különböző változatban jelent meg angolul, s ezek helyenként komoly eltéréseket mutatnak. A legújabb Grafton-féle összkiadásból a szerző két hiteles novellája hiányzik, belekerült viszont egy olyan, amit nem ő írt. Így már nem is csodálkozhatunk azokon a kaotikus állapotokon, amelyek a magyar nyelvű Lovecraft-fordításokban uralkodnak. Ha a teljes anyagot tekintjük, amely hazánkban Lovecraft neve alatt napvilágot látott, némi vizsgálódással megállapítható, hogy közel harminc százalékához alig van valami köze, a szerzőjének semmiképpen nem tekinthető. Mindamellett a mai napig vannak olyan írásai – köztük néhány eléggé terjedelmes –, amelyeket még nem ültettek át a mi nyelvünkre; másokat pedig (szerencsére aránylag keveset) csupán hibás és méltatlan fordításban ismer az olvasóközönség.

A fentiek előrebocsátásával a ránk maradt Lovecraft-korpuszon belül nagyjából a következő kategóriákat különböztethetjük meg:

1.) Lovecraft által írt művek, melyek eredetileg a saját neve alatt jelentek meg, többnyire még az életében, esetenként már csak elhunytja után. Ezek alkotják jelen összkiadásunk gerincét.

2.) Lovecraft által írt művek, melyek a saját neve alatt jelentek meg, de már csak posztumusz, mivel eredetileg nem kívánta publikálni őket. Ide tartoznak ifjúkori zsenyéi, melyekből csupán néhány maradt ránk, mert többségüket megsemmisítette; valamint pl. *A gonosz lelkes*, ami tulajdonképpen kiragadott részlet az egyik leveléből, kidolgozatlanságán is látszik, hogy nem novellának szánta.

3) Lovecraft által írt művek, melyek eredetileg más név alatt jelentek meg. Itt nem írói álnevekről van szó, hanem „négermunkáról”; a legismertebb ilyen novellát a szerző Harry Houdininak, a híres – egyébként magyar származású – szabadulóművésznak írta. E művek fölött a korábbi magyar kiadások szerkesztői jobbra átsiklottak.

4) Lovecraft töredékei és vázlatai, melyeket halála után más szerzők egészítettek ki teljes novellává, ám az ő neve alatt adták ki őket. Ezeket nem vettük fel összkiadásunkba, mert hangulatuk, stílusuk gyakran kirívóan elüt az eredeti művektől, s a színvonal terén is komoly különbségek mutatkoznak.

5) Más szerzők művei, melyek megírásában Lovecraft tevékenyen közreműködött, levélben nyújtott tanácsokkal vagy igen alapos átszerkesztéssel. Annak idején ezek az eredeti szerző neve alatt jelentek meg, amit csak modern újrakiadásuk alkalmából váltott fel a Lovecrafté. Ezeknek a műveknek a színvonala rendkívül egyenetlen – az „alapanyag” néha megérdemelte a ráfordított figyelmet, de legtöbbször nemigen –, ám még a sikerültebbek is annyira eltérnek Lovecraft önálló stílusától, hogy szerepeltetésüktől eltekintettünk.

6) Töredékek. Lovecraft nagy mennyiségű kidolgozatlan fragmentumot hagyott hátra; a terjedelmesebbek és összefüggőbbek közül néhányat ízelítő gyanánt közléseink.

7) Versek, prózaversek, esszék. Együttvéve ezek önálló kötetet tennének ki; összkiadásunk második kötetében rövid válogatást adunk belőlük. Teljes terjedelmében közöljük Lovecraft elemző irodalmi áttekintését a rémtörténetírásról, amely alapvető fontosságú műveinek értelmezéséhez.

8) Levelezés. Ez önmagában három vaskos kötetet tesz ki, amely valószínűleg csak az igazán elszánt Lovecraft-rájongók, illetve a filológiai hajlamokkal bíró olvasók érdeklődésére tarthatna számot.

Jelen összeállításunk, melyet két kötetre tervezünk, a színvonalas és áttekinthető Lovecraft-összkiadás hiányát kívánja pótolni, remélhetőleg az olvasóközönség meglegedésére. Az 1.)-3.) pont alatti mű-

vek kivétel nélkül szerepelnek benne; reprezentatív válogatást nyújt továbbá a 6.)-7.) pont alattiakból. Ami a 4.)-5.) pont alá esőket illeti, ezeknek a közreadásától a purizmus jegyében eltekintettünk, még akkor is, ha ezáltal kiadványunkból kimarad néhány olyan írás, amelyet az érdeklődő olvasó már régóta Lovecraft műveként ismer. Szándékunk azonban az volt, hogy könyvünkkel *Lovecraft* irodalmi munkásságáról nyújtsunk hiteles és átfogó képet – és ebbe a koncepcióba nem férnek bele azok az írások, amelyek csak részben vagy alig-alig őrzik az ő keze nyomát, megkérdőjelezhető színvonalukról nem is beszélve.

Lovecraft életművének töredékességét a hazai olvasó számára még hangsúlyosabbá tette, hogy művei elég nagy összevisszaságban láttak napvilágot magyarul, s az egyes novelláskötetek – tisztelet a kivételnek! – kevés jelét mutatták a szerkesztői munkának. Ezért jelen kiadványunkban igyekeztem a lehetőség szerint áttekinthetően, a közös témakincs és a belső időrend szerint csoportosítani őket. Ahol több magyar átültetés állt a rendelkezésemre, ott az általam sikerültebbnek vélt változatot választottam; s ha ez két fordító túlsúlyához vezetett, akik közül az egyik jómagam vagyok, az reményeim szerint nem önhittséget tükröz, hanem a Lovecraft-hoz és életművéhez fűződő évtizedes kapcsolatokat, mely már-már a meghitt szellemi rokonság határát súrolja.

Ennek fényében végezetül arra kérném az olvasót, hogy ha valahol hibára vagy botlásra lel a szövegben, ne a szerzőt, a szerkesztőt okolja érte.

Kornya Zsolt

I. MESSZI UTAZÁSOK

ÁRNYÉK AZ IDŐN TÚLRÓL

I.

A lidércnyomás és rettegés huszonöt éve után, amelyet csupán a bizonyos benyomások mesés voltába vetett kétségbeesett hit enyhített, kénytelen vagyok tanúsítani az igazságot, amellyel feltehetőleg 1935. július 17-18-án találkoztam. Van okom remélni, hogy tapasztalataim teljes mértékben vagy nagyrészt érzékcsalódásból fakadnak, amire valójában bőven volt okom. Mégis olyan ocsmányul valószínűnek tűnt, hogy néha lehetetlennek találom a reményt.

Ha a dolog megesett, akkor az embernek el kell fogadnia a világ-egyetem fogalmait és a saját helyét az idő fortyogó örvényében, amelynek pusztá említése is bénító. Továbbá ugrásra készen kell vigyázni egy sajátos, lopakodó veszedelemre, amely, noha sohasem fogja elpusztítani az egész fajt, borzalmas és elképzelhetetlen iszonyatot zúdíthat az emberiség egyes kalandor természetű tagjaira.

Ez utóbbi okból szorgalmazom minden erőmmel, hogy ne próbálkozzanak tovább az ismeretlen, ősi falromok feltárásával, amelyekhez magam vezettem expedíciót.

Feltételezve, hogy épelméjű és éber voltam, akkor, azon az éjszakán olyan tapasztalatokra tettem szert, amelyek még nem jutottak osztályrészül embernek. Sőt, rémítően megerősített mindent, amit elhesseget-

tem mint álmod és mesét. Hála istennek, nincs rá bizonyosság, mivel rémületemben elvesztettem azt az ijesztő tárgyat, amely – ha létezett, és ha elhoztam abból a veszedelmes mélységből – tagadhatatlan bizonyíték lett volna.

Egyedül voltam, amikor rábukkantam a borzalomra, és mostanáig senkinek sem beszéltem róla. Nem tarthattam vissza a többieket az ásatások folytatásától, de a véletlen és az elcsuszamló homok eddig még megakadályozta, hogy bármit találjanak. Most meg kell fogalmaznom egy végleges nyilatkozatot – nem csupán saját szellemi egyensúlyom érdekében, de azért is, hogy figyelmeztessem azokat, akik komolyan elolvassák.

Ezeket a lapokat – amelyeknek korábbi részei ismerősek lesznek azoknak, akik nyomon követik az általános és tudományos sajtót – annak a hajónak a kabinjában írom, amely hazavisz. Át fogom adni őket a fiamnak, Wingate Peaslee-nek, a Miskatonic egyetem professzorának, családom egyetlen tagjának, aki hű maradt hozzám régi, furcsa emlékezetvesztésem után, és aki legjobban ismeri esetem bizalmas adatait. Ő az, aki a legkisebb valószínűséggel fogja nevetségesnek találni, amit elmondok arról a végzetes éjszakáról.

Indulás előtt nem világosítottam föl szóban, mert úgy gondolom, jobb, ha írásban kapja meg. Kényelmesen elolvassa és újraolvassa sokkal meggyőzőbb képet alkothat majd róla, mint amit zavaros nyelvemtől remélhetek.

Bármit tehet ezzel az elbeszéléssel, amit jónak tart. Kellő megjegyzésekkel megmutathatja bárhol, ahol véleménye szerint megfelelően fogadják. Az olyan olvasók kedvéért, akik nem tájékozottak az előzményekben, egy elég terjedelmes előszóban foglalom össze esetem hátterét.

A nevem Nathaniel Wingate Peaslee, és akik emlékeznek az egy nemzedékkel korábbi újságokra – vagy a hat-hét éves pszichológiai folyóiratok leveleire és cikkeire –, tudni fogják, ki vagyok. A sajtó tele volt 1908 és 1913 közötti különös emlékeztetkieséssel, és ehhez nagyan hozzájárultak a rémület, őrület és boszorkányság hagyományai, amelyek ott lappanganak akkori és mostani otthonom, az ódon massachusettsi város falai mögött. Mégis le kell szögeznem, hogy felmenőim között és korábbi életemben nem fordult elő semmiféle őrültség vagy baljós események. Ez rendkívül fontos tény annak az árnyéknak a szempontjából, amely olyan hirtelen hullott rám, *külső* forrásból.

Talán a több évszázados sötét borongás tette a titokzatos célozgatásoktól zsongó, korhatag Arkhamet különösen sebezhetővé az ilyesfajta árnyékokkal szemben – noha még ez is kétségesnek tűnik a később tanulmányozott egyéb esetek fényében. De itt az a legfontosabb, hogy őse-

im és hátterem tökéletesen normális. Ami eljött, *az valahonnan másfelől* érkezett – hogy honnan, azt még most is habozok szavakba foglalni.

Jonathan és Hannah (Wingate) Peaslee fia vagyok, akik mindketten az egészséges régi haverhilli fajtából származnak. Magam is Haverhillben születtem és nőttem föl, régi házunkban, a Boardman Streeten, a Golden Hill közelében, és nem is mentem Arkhambe, amíg 1895-ben a Miskatonicra nem kerültem a közgazdaságtan tanáraként.

Életem további tizenhárom éve simán és boldogan telt. 1896-ban feleségül vettem a haverhilli Alice Keezart, 1898-ban, 1900-ban és 1903-ban sorban megszületett három gyermekem, Robert, Wingate és Hannah. 1898-ban docens lettem, 1902-ben rendes egyetemi tanár. Abban az időben a legcsekélyebb érdeklődést sem tanúsítottam az okkultizmus vagy az abnormális pszichológiája iránt.

1908. május 14-én kezdődött különös emlékezetkiesésem. A dolog meglehetősen hirtelen történt, noha később rájöttem, hogy a több órával korábban felvillanó kurta látomások – zavaros víziók, amelyek nagyon felkavartak, mert minden előzmény nélkül törtek rám, alkothatták a figyelmeztető tünetcsoportot. A fejem fájt, és az a furcsa, sohasem tapasztalt érzésem támadt, hogy valaki birtokba akarja venni a tudatomat.

Az összeomlás délelőtt 10.20-kor történt, miközben elsősöknek és néhány másodikosnak tartottam előadást a gazdasági élet történetéről és jelen irányzatairól. Sajátos alakok jelentek meg a szemem előtt, úgy rémlett, valamilyen groteszk szobában állok a tanterem helyett.

Gondolataim és beszédem elcsapongtak a témától, a diákok látták, hogy valami nagy baj van. Azután öntudatlanul hanyatlottam hátra székemben, olyan kábulatban, amiből senki sem tudott föléleszteni. Ezután öt évig, négy hónapig és tizenhárom napig nem érzékeltem normális képességekkel normális világunkat.

Természetesen mindezt másoktól és később tudtam meg. Tizenhat és fél órán keresztül az öntudat semmi jelét nem mutattam, bár hazavittek otthonomba, a Crane Street 27-be, és a legjobb orvosi ellátásban részesültem.

Május 15-én délután háromkor kinyitottam a szememet és megszólaltam, ám az orvos és családom hamarosan megrémültek arckifejezésemről és beszédemtől. Világosan látszott, hogy nem emlékszem személyazonosságomra és előéletemre, noha valamilyen okból lázasan igyekeztem titkolni tudásom e hézagát. Tekintetem idegenül meredt a körülöttem tartózkodó személyekre, arcizmaim merev feszülése is tökéletesen idegen volt.

Még a beszédem is nehézkes és idegenszerű lett. Ügyetlenül, tétován használtam hangképző szerveimet, dikcióm különös mesterkéeltséget öltött, mintha verejtékes munkával, könyvből tanultam volna angolul.

Egzotikusan barbár kiejtéssel beszéltem, szókinccsomban furcsa, régies kifejezések keveredtek teljesen érthetetlen fordulatokkal.

Ez utóbbiak közül főleg egyet emlegetett föl húsz év múlva rendkívül nyomatékosan – sőt riadtan – a legfiatalabb orvos. Ebben az időszakban nagyon fölkaptak egy kifejezést – először Angliában, azután az Egyesült Államokban is –, amely rendkívüli bonyolultsága és vitán fölüli újdonsága ellenére is a legapróbb részletig megegyezett annak az 1908-as különös arkhami betegnek a zavarba ejtő szavaival.

Testi erőm azonnal visszatért, noha mintha újra meg kellett volna tanulnom a kezem, lábam és általában a testem használatát. Ezért és emlékezetkiesésemmel kapcsolatos más jelenségek miatt egy ideig szigorú orvosi felügyelet alatt álltam.

Amikor láttam, hogy hiábavalóan próbálkozom emlékezetkiesésem leplezésével, nyíltan bevallottam, majd szorgosan szívtam magamba mindenféle információt. Orvosaimnak úgy tűnt, hogy amint láttam, mennyire természetes fejleménynek tekintik amnéziámat, azonnal elvesztettem érdeklődésemet a saját személyem iránt.

Feltűnt nekik, hogy elsősorban a történelem, a természettudomány, a művészet, a nyelvek és a néprajz olyan részben borzasztóan bonyolult, részben gyermeketeg egyszerű témáiban igyekeztem elmélyedni, amelyek tudatos állapotomban többnyire és fölöttébb különös módon kívül maradtak érdeklődési körömben.

Ugyanakkor észrevették, hogy megmagyarázhatatlanul jártas vagyok a tudomány számos, úgyszólván ismeretlen tartományában – és ezt a jártasságot, úgy tűnt, inkább rejtegetni, mint mutogatni kívánom. Mintegy melleleg, hanyag magabiztossággal hivatkoztam különleges eseményekre, amelyek az elfogadott történelmen kívüli homályos időkből estek meg – tréfával ütve el az ilyen utalásokat, amikor észrevettem, milyen meglepetést keltek velük. Két-három esetben pedig oly módon beszéltem a jövőről, hogy valósággal megrémítettem őket.

E nyugtalanító felvillanások egy idő után szűnni látszottak, bár némelyik megfigyelő ezt csupán óvatos elővigyázatosságnak tekintette, és nem hitte, hogy kikopott volna belőlem ez a különös, rejtett tudás. Oly abnormálisnak tűnő mohósággal habzoltam korom beszédét, szokásait és kilátásait, mintha messze, idegen országból elszármazott buzgó utazó volnék.

Amint megengedték, szinte ki se mozdultam az egyetemi könyvtárból; hamarosan elkezdtem szervezni azokat a furcsa utazásokat és különleges tanulmányokat amerikai és európai egyetemeken, amelyek a következő néhány évben oly sok megjegyzésre adtak okot.

Nem volt hiányom tanult ismerősökben, esetem ugyanis kisebbfajta kuriózumnak számított a korabeli pszichológusok között. Gyakran

tartottak előadást rólam mint a másodlagos személyiség jellegzetes példájáról, még akkor is, ha időnként zavarba hoztam őket bizarr tünetekkel vagy a gondosan álcázott gúnyolódás furcsa felcsillanásaival.

Mindazonáltal ritkán tapasztaltam valódi barátságot. Volt valami a külsőmben és beszédemben, ami bizonytalan félelmet és ellenszenvet keltett mindenkiben, akivel találkoztam, mintha mérhetetlenül távol estem volna mindattól, ami normális és egészséges. *A távolság* eszméje, amelyhez valaminemű rejtett iszonyat kiszámíthatatlan, fekete mélységei kapcsolódtak, széles körben és makacsul tartotta magát velem kapcsolatban.

A saját családom sem jelentett kivételt. A feleségem különös ébredésem pillanatától rendkívüli félelemmel és irtózással viseltetett irántam, esküdözve, hogy teljesen idegen vagyok, aki férjének testét bitorolja. 1910-ben törvényesen elvált tőlem, és soha többé nem volt hajlandó találkozni velem, még azután sem, hogy 1913-ban visszatértem a normális életbe. Érzelmeiben osztozott idősebb fiam és kislányom is, egyiküket sem láttam azóta.

Úgy látszott, csak második fiam, Wingate volt képes úrrá lenni a félelmen és viszolygáson, amelyet változásom keltett. Ő is úgy érezte, hogy idegen vagyok, s noha csupán nyolcéves volt, nem adta föl a reményt, hogy valódi énem visszatér. Amikor ez megtörtént, megkeresett, és a bíróság nekem ítélte. A következő években segített megszállott tanulmányaimban, és ma, harmincöt éves korában a lélektan professzora a Miskatonic egyetemen.

De nem is csodálkozom, ha rettegést okoztam; biztos, hogy az 1908. május 15-én fölserkent valaki elméje, hangja és arckifejezése nem Nathaniel Wingate Peaslee-é volt.

Nem akarok túl sokat mesélni 1908-1913 közötti életemről; a felületes tényeket olvasóim összegyűjthetik a régi újságok és tudományos folyóiratok lapjairól, ahogy nagyrészt magam is cselekedtem.

Magam kezelhettem a vagyonomat; lassan, bölcs belátással költöttem; utazással és tanulással a tudomány különböző központjaiban. Mindazonáltal utazásaim rendkívül különösek voltak, mert hosszú ideig tartó látogatásokat tettem távoli, eldugott helyeken.

1909-ben egy hónapot töltöttem a Himalájában, 1911-ben meglehetősen nagy figyelmet keltettem, amikor egy tevekaravánnal átvágtam Arábia ismeretlen sivatagain. Sohasem sikerült kiderítenem, mi történt ezen utazások során.

1912 nyarán hajót béreltem, és elhajóztam az Északi-sarkra, túl a Spitzbergákon, amely út után a csalódás jelei mutatkoztak rajtam.

Ugyanezen évben, valamivel később, heteket töltöttem egy szál magamban a nyugat-virginiai hatalmas mészkőbarlang-rendszer föltárt

részeinek határán túl, egy olyan bonyolult fekete útvesztőben, hogy meg se próbálhattam rekonstruálni utamat.

Egyetemi tartózkodásaimat abnormálisan gyors asszimiláció jellemezte, mintha másodlagos személyiségem intelligenciája hatalmasan fölülmúlná az enyémet. Azt is megállapítottam, hogy döbbenetes teljesítményeket nyújtottam az olvasásban és a magányos tanulmányokban. Ha csak átlapoztam egy könyvet, olyan gyorsan, ahogy bírtam, máris a legapróbb részletekig megjegyeztem a tartalmát; miközben egészen ijesztő tehetséggel végeztem egyetlen pillanat alatt bonyolult számításokat.

Időnként egészen rút híresztelések röppentek fel, hogy hatalmamban áll mások cselekedeteinek és gondolatainak irányítása, bár én láthatólag igyekeztem minél kevesebbet mutogatni ezt a tehetségemet.

Más csúnya híresztelések közeli kapcsolatba hoztak okkultista csoportok vezetőivel és olyan tudósokkal, akik a gyanú szerint iszonyú óvilági misztériumokat űző névtelen csoportokkal tartottak fenn összeköttetést. Ezek a pletykák sohasem nyertek bizonyítást, noha kétségtelenül alátámasztotta őket némely olvasmányom jellege – olyan ritka könyveket tanulmányoztam, hogy azok nem maradhettek titokban, a könyvtár falain belül.

Kézzelfogható bizonyítéka van, lapszéli jegyzetek formájában, hogy olyan műveket tanulmányoztam aprólékosan, mint d'Erlette gróf *Cultes de Goules*-ja, Ludwig Prinn *De Uermis Mysteriis-e*, az *Unausprechlichen Kulten* von Juntztól, a döbbenetes Eibon könyvének fennmaradt részletei és az őrült arab, Abdul Alhazred réműletes *Necronomicon*-ja. Valamint az is tagadhatatlan, hogy friss és gonosz dagály támadt a föld alatti kultuszoknak különös változásom idején.

1913 nyarán kezdtem az unalom, a csökkenő érdeklődés jeleit mutatni, és számos ismerősöm előtt célozgattam rá, hogy hamarosan változás várható. Beszéltem korábbi életem emlékeinek visszatéréséről – noha legtöbb hallgatóm őszintétlennek ítélte, mert jelentéktelen emlékekkel hozakodtam elő, csupa olyasmivel, amiket megtudhattam régi irataimból.

Augusztus közepén visszatértem Arkhambe, újra kinyitottam a régen bezárt házat a Crane Streeten. Itt a lehető legkülönösebb szerkezetet állítottam össze, amelyet darabonként építettek Európában és Amerikában a tudományos műszerek mesterei, és gondosan elrejtettem mindenki elől, aki elég értelmes lehetett hozzá, hogy elemezze.

Azok, akik látták – egy munkás, egy szolgáló és az új házmester –, azt mondják, furcsa keveréke volt a rudaknak, kerekeknek és tükröknek, noha csupán hatvan centi magas, harminc centi széles és harminc centi vastag. Központjában kör alakú, homorú tükör állt. Mindezt megerősítették a részeket elkészítő mesterek, akiket sikerült megtalálnom.

Szeptember 26-án, péntek délutántól másnap délig szabadságot adtam a házmesternek és a szolgálónak. A fények késő estig égtek a házban, és egy vékony, sötét, furcsán idegen külsejű ember érkezett látogatóba automobilon.

Hajnali egy óra lehetett, amikor a fényeket utoljára lehetett látni. Negyed háromkor egy rendőr sötétnek látta az épületet, de az idegen autója még ott állt a járda mellett. Négy órára a jármű már biztosan eltűnt.

Reggel hatkor egy tétova, idegen hang telefonon megkérte Wilson doktort, hogy látogassa meg házamat, és élesszen fel különös ájulásomból. Ez a hívás távolsági volt – visszanyomozták, és egy nyilvános fürkhéhez jutottak a bostoni North Station pályaudvaron, de semmi sem utal arra, hogy a vékony idegent valaha is megtalálták volna.

A házamba érkező orvos öntudatlan állapotban talált a nappali egyik karosszékében, amely elé asztalt húztak. A fényes asztallapon karcolások mutatták, hogy valami súlyos tárgy pihent rajta. A különös gépezet eltűnt, senki sem hallott később róla. Semmi kétség, a rejtélyes idegen vitte magával.

A könyvtár kandallójában töméntelen hamu volt, nyilvánvalóan azért, mert ott égettem el minden papírt, amire csak írtam különös emlékezetkiesésem kezdete óta. Dr. Wilson nagyon furcsának tartotta a lélegzésemet, ám egy bőr alá adott injekció azt is szabályosabbá tette.

Szeptember 27-én délelőtt 11.15-kor hevesen összerázkódtam, addig maszkszerű arcom kezdett valamiféle kifejezést ölteni. Dr. Wilsonnak feltűnt, hogy ennek az arckifejezésnek semmi köze másodlagos személyiségemhez, sokkal inkább normális énemre emlékeztetett. 11.30-kor nagyon különös szótagokat dünnyögtem, amelyek mintha semmiféle emberi nyelvhez nem tartoznának. És mintha viaskodtam volna valamivel. Azután, épp amikor dél múlt – akkor jött meg a házmester és a szobalány –, angolul kezdtem motyogni:

– ...a korszak ortodox közgazdászai között Jevon tipikus képviselője a tudományos összefüggés koncepciójának. Kísérlete, hogy kapcsolatba hozza a prosperitás és a depresszió kereskedelmi ciklusait a napfoltok fizikai ciklusával, talán a csúcspontja volt a...

Visszatért Nathaniel Wingate Peaslee, az a szellem, akinek időszámításában még mindig az a csütörtök reggel volt 1908-ban, amikor fölnézett a dobogón álló viharvert asztalról a közgazdaságtan hallgatóira.

II.

Visszatérésem a hétköznapi életbe fájdalmas és nehéz folyamat volt. Több mint öt év elvesztése sokkal tetemesebb bonyodalmakat okoz, mint képzelnék, és az én esetem számtalan más tényező is súlyosbította.

1908 óta megesett cselekedeteim zavarba ejtettek és meghökkentettek, de amennyire tettem, igyekeztem filozofikusan felfogni a dolgot. Végül, miután sikerült törvényesen visszakapnom második fiamat, Wingate-et, berendezkedtem a Crane Street-i házban, és megpróbáltam folytatni az oktatást, mivel az egyetemen jóindulatúan följánlották régi katedrámat.

1914 februárjában kezdtem el oktatni, de csak egy évig tartottam ki. Addigra rájöttem, milyen mélyen megráztak tapasztalataim. Noha reményeim szerint tökéletesen normális voltam, és eredeti személyiségem hiánytalanul visszatért, hiányzott belőlem a régi napok ideges energiája. Tétova álmok, különös eszmék kísértettek, és amikor kitört a világháború, elmém a történelem felé fordult, és a legsajátosabb módon kezdtem gondolkozni időszakokról és eseményekről.

Időfogalmam – az a képesség, hogy különbséget tegyünk az egymásutániség és egyidejűség között – alig észrevehetően megzavarodott; így agyrémeim támadtak arról, hogyan lehet egy korszakban élni úgy, hogy közben az ember átküldi az elméjét az örökkévalóságon, hogy tudást szerezzen a múlttól és jövőtől.

A háború sajátos benyomásokat keltett bennem, mintha távoli következményeire emlékeznék – mintha tudnám, hogyan végződik, visszanéznék rá, jövő információk fényében. E fantomemlékek sok fájdalmat okoztak, és úgy éreztem, valami pszichológiai sorompó zárja el őket.

Amikor mások előtt félénken célozgattam benyomásaimra, az emberek különbözőképpen reagáltak. Néhányan feszengve néztek rám, de a matematikai fakultás tagjai meséltek a relativitáselmélet később oly híres, ám akkor még csak tudományos körökben ismert új fejleményeiről. Dr. Albert Einstein, mondták, pusztá dimenzióvá zsugorította az időt.

De az álmok és a zavart érzések tovább üldöztek, így 1915-ben abba kellett hagynom rendszeres munkámat. Bizonyos benyomások idegtépő formát öltöttek, és én egyre úgy éreztem, hogy emlékezetkiesésem valami istentelen csere volt; hogy másodlagos személyiségem nem volt

egyéb, mint egy ismeretlen tartományokból behatoló erő, ami kiszorította igazi személyiségemet.

Így tehát ijesztő, homályos feltételezésekbe bocsátkoztam, hogy hol lehetett valódi énem azokban az években, amikor valaki más birtokolta a testem. A különös tudás és testem legutóbbi tulajdonosának furcsa életvezetése, ahogy mind többet tudtam meg róla emberektől, újságokból, folyóiratokból, egyre jobban megrendített.

Különcsége, ami másokat meghökkentett, iszonyúan illeni látszott a tudatalattim szurdokait elfertőző fekete tudáshoz. Lázasan kutatni kezdtem minden információmorzsa után, ami annak a másiknak a sötét években folytatott tanulmányaira és utazásaira vonatkozott.

Egyáltalán nem minden problémám volt ilyen félig elvont. Ott voltak az álmaim, amelyek egyre élénkebbek, konkrétabbak lettek. Mivel számítottam a többség reagálására, ritkán említettem meg másnak, a fiamat és néhány megbízható lélekbúvárt kivéve, ám később tudományos esettanulmányokba kezdtem, hogy lássam, mennyire tipikusak, vagy épp nem tipikusak az ilyesfajta látomások az emlékezetvesztés áldozatai között.

Eredményeim, amelyek pszichológusok, történészek, antropológusok és a lelki betegségek gyógyítóinak széles körű tapasztalataira, valamint a hasadt személyiségek kórtörténetét az ördögös megszálltságoktól az orvosilag alátámasztott jelen esetekig felölelő tanulmányra támaszkodtak, először inkább idegesítettek, mint megvigasztaltak.

Hamarosan rájöttem, hogy a valódi amnéziás esetek túlnyomó többségében nincs megfelelője álmaimnak. Ám maradt egy maroknyi beszámoló, amelyek évekig elképesztettek és megrendítettek élményeim párhuzamaival. Voltak morzsák az ősi folklórból; voltak esetek orvosi évkönyvekből; egy-kettő anekdotaként rejtőzött közhelyes történetek sötét mélyén.

Úgy tűnt, hogy bár különleges nyavalyám fantasztikusan ritka, szórványosan akadnak párhuzamai az ember történetének hajnala óta. Volt évszázad, amikor egy, két vagy három eset fordult elő, máskor egy sem, vagy legalábbis egyetlen följegyzés sem maradt róla.

A lényeg mindig ugyanaz volt: egy kifinomult gondolkodóban hirtelen felütötte a fejét egy másodlagos én, és elkezdett hosszabb-rövidebb ideig tartó, rendkívül idegenszerű létet élni, amelyet legelőször a hang és a testmozgás nehézkessége jellemezett, majd hatalmas természettudományos, történelmi, művészeti és antropológiai ismeretek elsajátítása; ez a tanulás lázas buzgalommal és egészen abnormális bevézési képességgel zajlott. Azután hirtelen visszatért a normális tudat, amelyet időnként homályos, érthetetlen álmok sötétítettek el, gondosan kitörölt ocsmány emlékek roncsait sejtetve.

Ezek a lidércnyomások, amelyek a legapróbb részletekig hasonlítotak az enyéimre, fikarcnyi kétséget sem hagytak afelől, hogy tipikus jelenségek. Egy-két esetben istenkáromlón ismerős, fakó holdudvara volt, mintha már hallottam volna róluk valamilyen elképzelhetetlenül torz és rémítő kozmikus csatornán át. Három esetben külön említés történt egy olyan ismeretlen masináról, amilyen második megváltozásom előtt az én házámban volt.

A másik dolog, ami kutatásaim során aggasztott, hogy az esetek többségében e tipikus lidércnyomások olyan egyéneket látogattak kurtá, csalóka villanásokra, akiknél nem fordult elő emlékezetkiesés.

Ezek az egyének zömmel középszerű, vagy annál is hitványabb elmével bírtak; némelyük oly primitív volt, hogy el sem lehetett képzelni őket emberen túli tanulás és szellemi képességek edényének. Egy másodpercre fölgyújtotta őket valamilyen idegen erő, azután visszahullottak, agyukból gyorsan elpárolgott a nem emberi iszonyat emléke.

Legalább három ilyen eset fordult elő az elmúlt fél évszázadban, az egyik alig tizenöt évvel ezelőtt. Vak tapogatózása lenne valaminek a természet valamely nem is gyanított mélységéből, az időn át? Ezek az enyhébb esetek netán afféle szörnyeteg, baljós kísérletek, amelyeknek értelmi szerzője messze túlesik az ép elme határán?

Ilyen formátlan gondolatokkal foglalkoztam gyengébb óráimban, tanulmányaim során megismert mítoszokkal táplálva képzelgésemet. Abban viszont nem kételkedhettem, hogy ama bizonyos, az emlékezet előttről folyamatosan fennmaradt legendák, amelyekről nem tudnak a közelmúlt amnéziás eseteinek áldozatai és orvosai, döbbenetes és féltelmes részletességgel hasonlítanak az enyéimhez.

Az egyre elevenebb álmok és benyomások természetéről még most is csaknem félek beszélni. Mintha belekóstoltam volna az örületbe, és néha csakugyan azt hittem, hogy megtébolyodom. Létezne talán egy sajátos látomás, amely azoknak tűnik fel, akik az enyéimhez hasonló emlékezetkiesésben szenvednek? Elképzelhető, hogy a tudatalatti erőfeszítései, amikor álemlékekkel tölti fel a zavarba ejtő hézagokat, ilyen különös, szeszélyes képzeteket gerjeszt.

És csakugyan – noha végül hihetőbbnek találtam egy másik néprajzi elméletet –, ugyanez volt a meggyőződése számos elmeorvosnak, akik segítettek hasonló eseteket föl kutatni, és velem együtt hüledeztek, amikor néha tökéletes megfelelések bukkantak föl.

Ők az állapotot nem minősítették közönséges örületnek, inkább a neurotikus rendellenességek közé sorolták. Lelkesen helyeselték, hogy a pszichológia legüdvösebb elveinek megfelelően inkább kutatni és elemezni akarok, mint elvetni vagy felejtetni. Különösen azért becsültem